

BERNARD LORY, *le Sort de l'Heritage Ottoman en Bulgarie. l'Exemple de Ville Bulgares 1878-1900*. Varia Turcica I, Editions ısis, İstanbul 1985, 235 sh.

Osmanlı yönetiminin sona erdiği 1878 Ayastefanos ve Berlin andlaşmalarından 20. yüzyıl başlarına kadar Bulgaristan'ın (yani Bulgar Prenslığı ve Doğu Rumelinin) iktisadi, sosyal kültürel hayatını ele alan, yazarın belirttiği üzere daha çok şehirler üzerinde duran bu çalışma; Bulgaristan'daki beş asırlık Osmanlı yönetiminin kalıntılarını ve yeni devlet ve toplumun sorunlarını bu açıdan ele alıyor.

Bulgaristan problemleri ve iktisadi, idari alanda bazı boşluklarla doğmuştu. Uluslararası ilişkileri de bazı uyumsuzluklar sözkonusuydu. Lory bu alanda gerek diplomatik belge derlemeleri, gerekse Bulgarca literatüre geniş ölçüde başvuruyor. Kitap kolaylıkla okunan, tezin açıklıkla yürütüldüğü bir üslûba sahip. Kitap Bulgar prensliği ve Doğu Rumeli'nin hukuki varlığı, beynelmil statüsü üzerinde bir analizle başlıyor. II. Bölümde Bulgar nüfusunun yapısı: zaman zaman Türkçe terimlerin Bulgarca literatürden nakli ve Osmanlı kaynaklarının hemen hiç kullanılmayışı (bazı hukuki metinlerin Fransızcaları ve o çağın Avrupalı gözlemcileri tarafından Osmanlı toplumu üzerine yazılan birkaç kitap dışında) bu çalışmada bir noksan, ama yazarın ele aldığı kaynakları iyi değerlendirip özetlediği ve renkli bir tasvir yaptığı açık. Nüfus coğrafyası, nüfusun etnik özellikleri ve ilişkileri, literatürdeki istatistiklerin nakli veriliyor. Prenslük döneminde Türk nüfusu giderek azalmaktaydı. III. Bölüm; yeni Bulgar devletinin örgütlenmesi açısından pek ilginçtir. Osmanlı bürokratik mirasının daha da rasyonelleştiğini söylemek güçtür; 1879'da Rumeli ve prensliklerde 2862 olan memur sayısı 1896'da 20809'a çıkmıştır. Ofislerde işsiz, sohbet eden ve kahve içen memur kalabalığı devlet örgütünün tipik bir görünümüdür. Köy, şehir, mahalle yönetimi üzerinde dururken nakledilen bir gözlem ilginç; mahalleler o dönemde Osmanlı şehirlerinde de görüldüğü üzere etnik temelini kaybetmekte, sınıflaşmaya göre biçimlenmektedirler (sh. 69). Bulgarlar arasında bu dönemde tam bağımsız-anayasal bir rejimin tüm dertlere çare olacağı yaygın bir inançtı.

Yazar ekonomik mirası değerlendirirken bir noktaya fazla değiniyor; Bulgaristanın 18 ve 19. yüzyıldaki ekonomik gelişmesi ve yerli zenaat ve ticaret ve ziraatın Avrupa ile olan ilişkileri. Böyle bir kısa değerlendirmenin konuya girişte yararı olabilir. Örneğin Todorov'un "Balkanski gorod" adlı eseri asıl burada yararlı olabilir. Genellikle yazarın değindiği konu Türk göçünün meselâ pirinç tarımında ve bazı zenaat dallarında yarattığı boşluktur. Bu bölümde doğu Rumeli ve Osmanlı gümrükleri üzerinde ilginç ilişki ve sorunlara da değiniyor. Osmanlı-Bulgar ticareti hacim olarak hemen Fransa ve İngilterenin altına düşmüştür. Gene bu bölümde Quatert, Thobie ve Issawî gibi 19. yüzyıl Osmanlı iktisadiyatını açıklayan kaynaklar yardımcı olabilir. Gene Osmanlı egemenliğinin bitişinde şehirlerin durumu üzerine Sergei Nikitin'in Çar ordularının yaptığı ilk sayıma dayanan makalesi de (K voprosu a naseleniy i Ekonomike Bulgarskogo Goroda v 70 goda *Studia Balkanica* 3) başvurulmayan bir kaynak. Lory ulaştırma üzerinde ilginç analizlerle devam ediyor. Şehirlerin yapısı üzerindeki analizleri de aynı niteliktedir. Lory'nin gündelik hayattaki Osmanlı etkisi ve değişimini ele aldığı VI bölümünün. ise gerek konuyu sunma, gerekse üslûb bakımından usta işi olduğunu belirtmek gerekir. (Örneğin Fes üzerindeki pasaj-gündelik giyim ve adetlerin değişimi). Söylenecek bazı şeyler var. Yazar doğu Rumeli Bulgar basınına yeterince ele almamış. Örneğin o dönemin

önemli gazetesi “Borba”dan hiçbir bilgi yok. Bu gazete Osmanlı yönetiminin ve İstanbuldaki basının bile ilgisini çekip polemige neden oluyordu. (örneğin *Tarik*, 27 CA 1301 /9.8.1885) Son bölümde eğitim konusundaki yapısal gelişmeler kadar, bazı gelenekler örneğin kurban kesme adeti dahi ele alınmış. Lory'nin çalışması hemen hiçbir Osmanlıca kaynağa değinmeyen (bu konu için bir eksik) hatta belki bütün önemli Bulgar kaynaklarını da ele alamayan bir çalışma; ama analizler, konunun açıklanışı ve uslûb bakımından ustaca yazılan, zevkle okunan ve çok öğretici bir eser.

İLBER ORTAYLI